

Trepka, Edmund

"Nauczna i uczebnia diejatielnost. Sbornik dokumentow", A. M. Butlerow, Moskwa 1961 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/4, 573-574

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jest jego wydanie pełnej korespondencji oraz wielotomowa biografia uczonego), zbiegło się ze wzmożeniem ostatnio w całej Europie zainteresowań dorobkiem uczonego szwajcarskiego w związku ze stuleciem wydania jego słynnej książki o włoskim Renesansie¹.

Podczas gdy studia dotyczące Hiszpanii i Holandii dotyczą głównie spraw interesujących historyków sztuki, studium o stosunku Burckhardta do świata anglosaskiego może zaciekać także historyków kultury i nauki. Porusza tu bowiem autor nie tradycyjny, bądź co bądź, temat poglądów pewnego uczonego na dzieła sztuki, lecz przede wszystkim zagadnienie formowania się umysłowości uczonego (i to uczonego tej miary co Jakub Burckhardt), pod wpływem zetknięcia osobistego z kręgiem kulturowym znanym mu dotąd z książek i relacji innych osób.

Autor omawia więc znaczenie dwóch angielskich podróży Burckhardta, a następnie ukazuje, jakie zagadnienia interesowały go spośród tematów wiążących się z historią kultury angielskiej. Dwie postaci wysuwają się tu na czoło: Tomasz Morus i Szekspir, przy czym szczególnie interesujące jest zainteresowanie Burckhardta obrazem społeczeństwa przyszłości w Morusowej utopii. W oparciu o bogate studia Burckhardt wytworzył sobie oryginalny obraz historii Anglii, w którym ważną rolę odegrały elementy alienacji wobec wydarzeń dokonujących się na kontynencie.

Najciekawsze są dwa ostatnie rozdziały studium dotyczącego Anglii, poświęcone poglądom Burckhardta na rolę i przyszłość języka angielskiego (już w 1872 r. przepowiadał on, że język ten stanie się niedługo najważniejszym językiem światowym) oraz rezonansowi jego dzieł w świecie anglosaskim. To ostatnie zagadnienie stanowić może kopalnię materiału dla osób interesujących się recepcją poglądów uczonego w różnorodnych środowiskach związanych węzłem jednego języka, lecz równocześnie dość znacznie zróżnicowanych (np. lektura Burckhardta w środowisku niemieckich emigrantów w Stanach Zjednoczonych oraz w Nowej Zelandii). Jest to problem z pogranicza historii kultury, socjologii kultury i czytelnictwa, który wart jest opracowania na innym materiale: przecież dzieła każdego autora recypowane są odmiennie w różnych kręgach kulturowych, w zależności od bardzo wielu czynników.

Nazwano Burckhardta „Wielkim Europejczykiem”, a Fritz Ernst powiedział, że „został on autorem wszechświatowym wbrew własnej woli”. Faktem jest, że dzieła Burckhardta, a zwłaszcza jego kapitalne dzieło o kulturze włoskiego Odrodzenia, odegrały zasadniczą rolę w formowaniu się poglądów wielu uczonych, w tym także polskich. Z prywatnych rozmów i listów wiem, że dwóch polskich historyków ma na ten temat poglądy całkowicie odmienne. Może by warto było dać im wyraz w druku i w ten sposób wzbudzić dyskusję na temat oddziaływania Burckhardtowskich koncepcji w Polsce? Kwestia to, na pewno, bardzo interesująca.

WALDEMAR VOISÉ

A. M. Butlerow, *Nauczająca i uczebna działalność. Sbornik dokumentow*. Izdatelstwo Akademii Nauk SSSR, Moskwa 1961, s. 416.

Książka zawiera materiały archiwalne (nieznane lub mało znane) dotyczące działalności Butlerowa w latach 1849—1886, a więc od chwili ukończenia uniwer-

¹ Por. np.: Wł. Czaplinski, W. Voisé, J. Łanowski, *Jakub Burckhardt w świetle współczesnych studiów*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1—2/1962.

sytetu w Kazaniu ze stopniem kandydata nauk przyrodniczych do śmierci. Materiały są zgrupowane w rozdziałach, odpowiadających kolejnym etapom życia i pracy Butlerowa. W pierwszym rozdziale znajdują się dokumenty związane z działalnością Butlerowa w Uniwersytecie Kazańskim, a więc dotyczące dysertacji i egzaminów na stopień magistra i doktora (stopień doktora otrzymał w Uniwersytecie Moskiewskim), wykładów, laboratorium chemicznego, opinii o pracach naukowych młodych chemików itp. Najbardziej interesujące są materiały obrazujące trudności, z którymi walczył Butlerow w okresie pełnienia obowiązków rektora Uniwersytetu Kazańskiego.

Następny rozdział zawiera materiały dotyczące działalności Butlerowa w uniwersytecie w Petersburgu, do którego został przeniesiony w 1868 r. i podobnie jak poprzedni, przynosi informacje o wykładach, laboratorium chemicznym, opiniach itp.

Trzeci rozdział jest zbiorem materiałów mających związek z poczynaniami Butlerowa, jako członka Rosyjskiej Akademii Nauk. Oprócz komunikatów, w których informuje on Akademię o osiągnięciach naukowych, oraz różnych drobnych wiadomości, rozdział ten zawiera interesujące informacje o przebiegu wyborów na rzeczywistych członków Akademii. Jak wiadomo, w 1880 r. wskutek intryg nie został wybrany do Akademii najwybitniejszy ówczesny rosyjski chemik Dymitr Mendelejew. Dokumenty świadczą o energicznej choć bezskutecznej obronie kandydatury Mendelejewa przez Butlerowa.

Czwarty rozdział zawiera materiały „różne”, dotyczące stosunków Butlerowa z licznymi naukowymi towarzystwami i instytucjami, a także korespondencję z chemikami rosyjskimi i zagranicznymi.

Książka, zestawiona z wielką starannością, jest wyrazem niezwyklego uznania dla chemika rosyjskiego, twórcy teorii budowy związków chemicznych. Składa się ona właściwie z fragmentów (notatek, brulionów, listów, podań do władz itd.), nie powiązanych tekstem interpretacyjnym, może być więc materiałem szczególnie cennym dla tych historyków chemii, którzy już są dobrze obznajmieni z działalnością Butlerowa i z trzytomowym wydaniem jego prac naukowych.

EDMUND TREPKA

LISTY MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA DO KAZIMIERZA PRÓSZYŃSKIEGO.

Mieczysław Karłowicz w listach i wspomnieniach. Opracował Henryk Anders. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1960, s. 711, ilustr. 20.

W wydanych przez Polskie Towarzystwo Muzyczne wybranych tekstach źródłowych dotyczących Mieczysława Karłowicza, wiele miejsca poświęcono materiałom naświetlającym wzajemne stosunki Karłowicza z późniejszym wybitnym konstruktorem, twórcą rewolucyjnych aparatów filmowych, inż. Kazimierzem Prószyńskim. Szczególnie zaś interesujące dla badacza działalności technicznej Prószyńskiego są listy Karłowicza pisane do niego z Berlina w latach 1895—1898 (s. 88—107).

Mieczysław Karłowicz i Kazimierz Prószyński poznali się w 1887 r., wówczas, kiedy rodzina Karłowiczów po pobycie za granicą powróciła do kraju i osiadła w Warszawie. Między obu chłopcami (Karłowicz miał wtedy 11 lat, Prószyński — 13) zadzierzgnęła się serdeczna przyjaźń, która trwała bez przerwy aż do tragicznej śmierci kompozytora w 1909 r. Podbudową ich przyjaźni były wspólne zainteresowania: obaj lubili muzykę, fotografię i technikę. Wspólnie urządzali przed-